



معاونت امور دهیاریها

دستورالعمل کنترل بهداشت کشتار دام و قصابی ها در مناطق روستایی

دفتر عمران و توسعه روستایی

اسفند ماه ۱۳۸۳

دستورالعمل کنترل بهداشت کشتار دام و قصابی ها در مناطق روستایی

نقش دهیاریها در تأمین و بهبود بهداشت روستا

یکی از مشکلات بزرگ مناطق روستایی وجود آلودگی های مختلف در محیط زندگی و مبتلا شدن ساکنین روستا به بیماری هایی است که از این آلودگی ها ایجاد می شوند. به دلیل عدم رعایت بهداشت؛ بیماری های مختلف انسانی، دامی و تخریب محیط زیست در این مناطق مشاهده می شود. دهیاری ها می توانند با آگاه ساختن اهالی روستا از طریق رعایت بهداشت عمومی سبب کاهش بیماری های مختلف در محیط های روستایی شوند. همچنین می توانند با همکاری سازمان های مسئول، آموزش های مناسبی را به منظور رعایت مسائل بهداشتی به مردم ارائه دهند. از جمله فعالیت های دیگری که دهیاری ها می توانند انجام دهند، ارائه گزارش های مربوط به بیماری های مختلف انسان و دام و نیز تخریب محیط زیست به معاونت امور دهیاری ها و سازمان های مسئول (از جمله سازمان دامپزشکی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت جهاد کشاورزی و ...) می باشد.

دهیاری ها با کمک شوراهای اسلامی روستا و بخشداری باید از دامپزشک ها و کارشناس های مربوطه بخواهند که از روستای آنان بازدید نموده تا اگر خطری مردم و دام های آنها را تهدید می کند، برای از بین بردن آن تلاش نمایند.

هدف

هدف از تدوین این دستورالعمل ارائه مفاد نظام مدیریت بهداشتی کشتار دام و عرضه گوشت سالم و بهداشتی و اجرای هدفمند و نظام مند آن می باشد که از جمله مهمترین خروجی ها و یافته های مهم آن می توان به موارد زیر اشاره نمود:

- ۱- اجتناب از مصرف غیر بهداشتی گوشت دام و طیور در مناطق روستایی.
- ۲- مبارزه با حشرات و عوامل آلوده کننده در محیط های ذبح دام و قصابی ها.
- ۳- آموزش قصاب ها و افراد مسئول و مرتبط با توزیع و عرضه گوشت در روستاها (نظیر دهیاران).
- ۴- آموزش ساکنین روستا به منظور رفع یا کاهش آلودگی های زیست محیطی.

ماده ۱- تعاریف**۱- اماکن عمومی روستایی**

اماکنی را گویند که مورد استفاده عموم ساکنین روستا قرار می‌گیرند و یا اینکه خدماتی که ارائه می‌دهند به گونه‌ای است که عموم ساکنین به عنوان مشتری یا مراجعه کننده از آن بهره‌مند می‌گردند. این اماکن در روستاها عمدتاً عبارتند از: کشتارگاه‌ها، قصابی‌ها، قهوه‌خانه‌ها، نانواپی‌ها، مساجد و زیارتگاه‌ها، غسلخانه و گورستان، گرمابه‌ها، مراکز توزیع و فروش مواد غذایی و آرایشگاه‌ها.

۲- بهداشت اماکن عمومی

به مجموعه فعالیت‌هایی که برای جلوگیری از ایجاد و پخش بیماریها و بیمار شدن مردم و نیز بالابردن سطح سلامتی و تندرستی آنها در اماکن عمومی انجام می‌شود، بهداشت اماکن عمومی گفته می‌شود. مواردی نظیر تهیه و تأمین آب آشامیدنی سالم، دفع صحیح فاضلاب و زباله، حرارت، رطوبت، روشنایی و تهویه کافی و مناسب، مبارزه با چوندگان و حشرات و همچنین وجود جعبه کمک‌های اولیه به عنوان اصول کلی بهداشت اماکن عمومی مطرح می‌شوند.

ماده ۲- کنترل بهداشت در کشتار دام

از جمله فعالیت‌های مهم دهیاری‌ها توجه وافر به شرایط بهداشتی کشتار دام در منطقه می‌باشد. در کشتار دام‌ها علاوه بر رعایت مسائل شرعی، به مسائل بهداشتی نیز باید توجه و عنایت بسیار زیادی شود. اگر دام‌ها در محیط آلوده، کشتار شوند، موجب انتقال میکروب و بیماریهای مختلف به گوشت و یا سایر تولیدات دامی می‌شود و از این راه بیماری‌ها به انسان و دام منتقل می‌شوند. نکات مهمی که در جهت رعایت بهداشت کشتار دام و در راستای اعمال بندهای ۳۱ و ۴۴ اساسنامه دهیاریها بایستی حتماً مورد ملاحظه و توجه دقیق قرار بگیرند عبارتند از:

- ۱- از کشتار دام‌های بیمار و مصرف گوشت آنها جلوگیری شود.
- ۲- تلاش در جهت تهیه و آماده‌سازی محل خاصی برای کشتار بهداشتی دام در روستا (در صورت عدم وجود) بعمل آید.
- ۳- از کشتار دام‌ها در محل‌های عمومی روستا (کوچه، خیابان و ...) جداً جلوگیری شود.
- ۴- شستن و ضدعفونی کردن محل‌های کشتار دام درست و به موقع انجام شود. کلیه وسایل ذبح دام باید پس از کشتار شسته و ضدعفونی گردد. رایج‌ترین مواد ضدعفونی کننده وایتکس است که می‌توان به نسبت یک حجم ماده ضدعفونی کننده و ۹ حجم آب به صورت روزانه تهیه و برای ضدعفونی وسایل استفاده نمود.

- ۵- بر نحوه عملکرد افراد مسئول در محل های کشتار دام به منظور رعایت هرچه بیشتر بهداشت، نظارت و کنترل دقیق گردد.
 - ۶- در صورت رویت موارد مشکوک بیماری در دام های منطقه، باید حتماً آنرا به مراکز دامپزشکی گزارش نمود.
 - ۷- جداسازی دام های بیمار از دام های سالم بایستی سریعاً انجام شود.
 - ۸- جلوگیری از ایجاد دام داری ها در نزدیکی منابع آب روستا و محل های سکونت اهالی به منظور جلوگیری از انتشار و انتقال آلودگی به انسان.
 - ۹- تمام افراد و کارگرانی که در محل های کشتار دام مشغول به فعالیت هستند بایستی حتماً ملبس به لباس کار و چکمه باشند.
 - ۱۰- کلیه کارگرانی که با کشتار دام و مواد گوشتی سر و کار دارند، بایستی حتماً پس از آزمایشات کامل و صدور کارت معاینه پزشکی به کار گمارده شوند.
 - ۱۱- آب مصرفی در این اماکن باید کاملاً بهداشتی و فاقد هرگونه آلودگی باشد.
 - ۱۲- کف سالن محل کشتار دام باید از جنس قابل شستشو بوده و دارای شیب مناسب به منظور تخلیه سریع فاضلاب و خونابه های حاصله باشد. از طرف دیگر دیوارهای این اماکن نیز بایستی تا زیر سقف کاشیکاری بوده و همه روزه پس از پایان کار با آب (حتی الامکان تحت فشار) شستشو گردد.
 - ۱۳- دربها و پنجره های بازشوی اماکن کشتار دام بایستی مجهز به توری فلزی باشد تا از ورود مگس و حشرات به داخل این اماکن جلوگیری شود.
 - ۱۴- محل کشتار دام باید مجهز به کمپرسورهای مخصوص برای بادکردن دام پس از کشتار جهت پوست کندن دام باشد و هرگز نباید برای باد کردن دام از دهان استفاده نمود.
 - ۱۵- دفع پسماندها در اماکن کشتار دام باید به نحوی صورت گیرد که هیچ گونه مزاحمتی برای ساکنین روستا ایجاد نکند و در کلیه قسمتهای این اماکن بایستی سطوحی زباله قابل شستشو و درب دار با ظرفیت مناسب وجود داشته باشد.
- باید توجه داشت که ارائه آموزشهای بهداشتی عمومی مبنی بر بیمار نبودن دام و چگونگی ذبح بهداشتی دام به ساکنین روستاها از طریق دهیارها و سایر افراد مسئول اهمیت بسیار زیادی دارد.

ماده ۳- موارد لازم برای کنترل بهداشت در قصابی ها

رعایت اصول بهداشتی در قصابی ها به عنوان مراکز عرضه فرآورده های گوشتی در روستاها بسیار حائز اهمیت است. در قصابی ها علاوه بر رعایت اصول بهداشت فردی توسط قصاب، موارد زیر نیز بایستی مورد تأکید فراوان قرار بگیرند :

- ۱- کف قصابی باید از جنس قابل شستشو باشد .
- ۲- کف این اماکن بایستی دارای شیب مناسب به منظور تخلیه سریع فاضلاب و خونابه های حاصله باشند .
- ۳- دیوارهای قصابی ها بایستی تا زیر سقف کاشیکاری شده و بدون فرورفتگی، شکاف، درز و طاقچه باشند .
- ۴- سقف این اماکن نیز باید صاف و بدون ترک خوردگی باشد .
- ۵- سیستم تخلیه پساب باید مجهز به کفشوی سیفون دار (شترگلو) باشد .
- ۶- دربها و پنجره ها بایستی بدون شکستگی و قابل شستشو باشند. همچنین دربها و پنجره های بازشو به منظور جلوگیری از ورود حشرات و مگس باید مجهز به توری سیمی باشند . در ضمن می توان برای کنترل این موجودات از پشه کش های مختلف برقی نیز استفاده کرد .
- ۷- محل های قصابی و فروش فرآورده های گوشتی بایستی حتماً مجهز به یخچال و فریزر مناسب جهت نگهداری بهداشتی این مواد باشند .
- ۸- این اماکن حتماً بایستی دارای آب بهداشتی و سیستم تخلیه پساب مناسب باشند .

ماده ۴- کنترل بیماری های مشترک بین انسان و دام

به بیماری هایی که از دام ها به انسان منتقل می شوند « بیماری های مشترک بین انسان و دام » می گویند. این بیماری ها به دلیل تماس با دام های آلوده، به انسان منتقل می شوند. باید توجه نمود که نشانه های بیماری بین انسان و دام در بعضی از موارد ممکن است مشابه نباشند. تا کنون بیش از ۴۰۰ نوع بیماری مشترک بین انسان و دام شناخته شده است. حدود ۱۵۰ نوع از آنها در ایران وجود دارد و هر سال هزاران نفر را مبتلا می کنند. به علاوه میلیاردها ریال به اقتصاد مناطق روستایی و کشور خسارت وارد می کنند. از آنجا که تعداد بیماری های مشترک بین انسان و دام زیاد و راه های جلوگیری و درمان آنها بسیار مختلف می باشند، لذا در این دستورالعمل فقط به بررسی و توصیف پنج مورد از شایع ترین آنها در ایران پرداخته می شود.

بطور کلی ریشه کن کردن کامل بیماریهای مشترک بین انسان و دام ممکن نیست، زیرا عامل ایجاد این بیماریها در بدن دامها قرار دارد. اگر بیماری در انسان مداوا شود، بعلت وجود دامهای آلوده، امکان بیمار شدن مجدد انسان وجود دارد. اگر چه این بیماریها را نمی توان ریشه کن کرد، ولی خوشبختانه می توان آنها را کنترل نمود. مناسبترین راه برای مبارزه با این بیماریها، رعایت بهداشت است که باید توسط تمام ساکنین روستا انجام شود. مهمترین این موارد عبارتند از:

- شستن مرتب دستها قبل از شیردوشی و نیز غذا خوردن.
- دفن مناسب زباله های روستا.
- دفن حیوانات مرده و ریختن آهک بر روی آنها.
- معاینه و درمان دقیق دامها توسط دامپزشک.
- عدم کشتار دامهای بیمار و غیرقابل مصرف.

لازم به ذکر است که ارائه آموزشهای لازم به ساکنین روستا، به میزان قابل توجهی بیماریهای مشترک بین انسان و دام را کاهش می دهد. در جدول صفحه بعد شایعترین بیماریهای مشترک بین انسان و دام به همراه روشهای پیشگیری آنها قید شده اند.

نام بیماری	نشانه‌های بیماری در انسان	نشانه‌های بیماری در حیوان	روش‌های پیشگیری
تب مالت	تب، عرق شدید، ضعف مفرط، کاهش وزن، درد و ناراحتی و کسالت عمومی، بی‌بوستی، بی‌اشتهایی و بی‌خوابی و کم‌دردی.	سقط جنین (عموماً در گاو، گوسفند و بز دیده می‌شود).	<ul style="list-style-type: none"> - خوردن شیر و فرآورده‌های غیر پاستوریزه - تماس مستقیم با زخم‌های پوستی - استفاده از دستکش و لباسهای بهداشتی به هنگام کار با حیوانات زنده یا مرده شده باشد.
هاری (بیماری ترس از آب)	تب، سردرد، بی‌اشتهایی، تهوع، گلودرد، بی‌خوابی و حساسیت زیاد، در بعضی از موارد تشنج شدید و یا بی‌هوشی و در اوایل دوره بیماری، خارش و احساس سوزش و درد در اطراف محل گاز گرفتگی. گشادشدن مردمک چشم، زیاد شدن حالت هیجانی، بی‌قراری، نالاری، تب مداوم و زیاد همراه با گرفتگی عضلات تنفسی و گوارشی و خارج شدن بزاق به مقدار زیاد از دهان بیمار و حرکات دیوانه‌وار بیمار از عواقب و اثرات بعدی این بیماری است.	نشانه‌های این بیماری در سگ، گربه، گوسفند، بز، اسب، الاغ و قاطر همانند نشانه‌های آن در انسان است.	<ul style="list-style-type: none"> - واکسن زدن گربه‌ها و سگها - از بین بردن سگهای ولگرد - واکسن زدن به افرادی که با حیوانات سر و کار دارند. - از بین بردن حیوانات وحشی هار - در صورت گاز گرفتگی انسان توسط حیوان هار، اول بایستی محل گاز گرفتگی را با ماده ضدعفونی کننده یا صابون و آب فراوان شسته و سپس هر چه سریعتر بیمار را به مرکز درمانی و بهداشتی منتقل نمود.
سالک	خارش شدید، زخم‌های عمیق و آلوده در پوست بدن.	تا حدودی مشابه انسان می‌باشد	<ul style="list-style-type: none"> - سمپاشی منازل و محل‌های تجمع پشه‌ها - عدم نگهداری حیوان در منزل - معرفی سریع بیمار به مراکز درمانی - از بین بردن موشها

ادامه جدول

نام بیماری	نشانه‌های بیماری در انسان	نشانه‌های بیماری در حیوان	روش‌های انتقال بیماری به انسان	روش‌های پیشگیری
کیست هیداتیک	نشانه‌های این بیماری بستگی به محل و شدت رشد کیست دارد: - اگر کیست در ریه‌ها باشد، معمولاً باعث پاره شدن ریه‌ها می‌شود که با نشانه‌های سرفه، درد قفسه سینه و خونریزی ریه همراه است. - وجود کیست در کبد موجب دردهای شدید شکمی و ایجاد زردی و یرقان می‌شود. - وجود کیست در استخوان موجب از بین رفتن مغز استخوان و ایجاد دردهای استخوان و کم‌خونی می‌شود. - وجود کیست در مغز موجب پیدا شدن بیماری غش و کوری در شخص بیمار می‌گردد.	تا حدودی مشابه انسان می‌باشد.	- این بیماری معمولاً از کرم کوچکی که در روده سگ زندگی می‌کند، ایجاد می‌شود و از طریق سگ به انسان منتقل می‌شود.	- عدم تماس با سگهای آلوده - از بین بردن لاشه‌های آلوده به کیست هیداتیک و یا سوزاندن آنها - درمان سگهای مبتلا - ضدعفونی سبزی‌ها و شستشوی کامل آنها با مقدار بسایر کمی مایع ظرفشویی.
سیاه زخم	ایجاد تاول در محل ورود میکروب و سپس زخم گود و سیاه‌رنگ و به دنبال آن عفونت خونی و مرگ بیمار. شکل تنفسی این بیماری به صورت یک سرماخوردگی ساده و خفیف بروز می‌کند و حدود ۳ تا ۵ روز با تب ناگهانی و شدید همراه می‌شود. سیاه زخم گوارشی در اثر مصرف گوشت‌های آلوده ایجاد می‌شود که با شکم درد شدید، استفراغ و مدفوع خونی ظاهر می‌شود و در صورت عدم درمان به موقع، موجب مرگ بیمار می‌شود.	عفونت خونی در دام‌های علفخوار مانند گاو، گوسفند و بز و مرگ ناگهانی آنها.	- تماس با حیوانات آلوده و یا در نتیجه کار با پشم و مو و پوست آنها. - گوشت خوب نپخته حیوان آلوده موجب سرایت بیماری به انسان می‌شود.	- کنترل بیماری در حیوانات و واکسن زدن به موقع. - عدم تماس با حیوانات و فرآورده‌های حیوانی آلوده. - مراقبت‌های لازم در مورد زخم‌های پوستی و رعایت بهداشت شخصی. - ضدعفونی کردن مو و پشم حیوانات با محلول‌های مخصوص.